

[אמר לך, רש"י] רבה: בספינה מהלכת כולו עלמא — רבן גמליאל ורבי עקיבא דפליגי במשנתנו — לא פליגי שמהלך את כולה, ומטעמא דרבי זירא.

ועל כרחך כי פליגי במשנתנו בשעמדה הספינה דלא שייך טעמא דרבי זירא, דלרבן גמליאל ולרבי אלעזר בן עזריה שרי, משום דשבת באויר מחיצות הספינה מבעוד יום. ולרבי יהושע ולרבי עקיבא אסור¹⁵.

אמר רב נחמן בר יצחק:

מתניתין נמי דיקא כרבה, דבמהלכת לא פליגי תנאי דמתניתין, ולכולי עלמא שרי.

ממאי?

מדקתני במשנתנו: מעשה שבאו מפלנדרסין והפליגה ספינתם ביום, רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה הלכו את כולה, ורבי יהושע ורבי עקיבא לא זזו מארבע אמות, "שרצו להחמיר על עצמן".

אי אמרת בשלמא במהלכת לא פליגי רבי יהושע ורבי עקיבא, ומדינא מודו דשרי, היינו דקתני "רצו להחמיר על עצמן" — דמשמע שמעיקר הדין שרי לכולי עלמא, אלא שרצו להחמיר על עצמן — דכיון דהמעשה היה במהלכת, אף דשרי מעיקר הדין, החמירו הן על עצמן, מפני שחששו

לרבה, הסובר דמשום מחיצות הספינה מותר להלך בה, השתא דליכא מחיצות, אסור.

ולרבי זירא הסובר דלאו משום מחיצות הספינה הוא שמותר, אלא משום הילוך הספינה, הכא נמי כיון דמהלכת היא, שרי¹⁴.

ב. אי נמי איכא בין טעמו של רבה לטעמו של רבי זירא: בקופין מספינה ששבת בה לספינה אחרת, אם מותר להלך בספינה השניה כשהיא מהלכת [ריטב"א].

לרבה, אסור, שהרי לא שבת במחיצות ספינה זו.

ולרבי זירא מותר, שהרי מה לי הכא מה לי התם.

ומפרשינן: ורבי זירא, מאי טעמא לא אמר ומפרש כרבה?

אמר לך רבי זירא: מחיצות הספינה לאו שם מחיצות עליהו לעשות הספינה כולה כארבע אמות,

נג א כיון שלהבריה מים מתוך הספינה הן עשויות.

תו מפרשינן: ורבה מאי טעמא לא אמר כרבי זירא?

מרובה על העומד, כיון שבטל שם רשות היחיד מינה, אין להיקף זה תורת ארבע אמות.

15. ביארו התוספות: דהשתא הדרינן בן ממה דאמרינן לעיל דאיכא בינייהו בין רבה לרבי זירא בספינה מהלכת שאין לה היתר מחיצות, דלרבי זירא מותר, ולרבה אסור, דהשתא סבירא לן,

מבעוד יום אינה כארבע אמות, ובטעמייהו נחלקו הראשונים, ראה תוספות ד"ה אבל, ורשב"א וריטב"א. ובסיכום הסוגיא בהמשך.

14. כתב המשנה ברורה בסימן ת"ה סקכ"ו: שאם נפחתו דפנותיה לפחות מעשרה טפחים, או שנפרצה פירצה יותר מעשר אמות, או שהפרוץ

שלא נחלקו אלא רצו להחמיר על עצמן, [על פי ריטב"א ומשמעות רש"י. וכל הסוגיא דלעיל שנחלקו בדין ולא בחומרא, נסמך על תירוצו של רב אשי].

ומשני ליה רב אשי: **אין**, כדדייקת מדברי רב ושמאל שנחלקו בדין, **והתניא** [בניחותא] שנחלקו:

דתניא: **חנניה (בן אחי רבי יהושע)** [הב"ח מחק, וכן נראה בריטב"א. ואמנם רבי יהושע דודו היה, כמבואר ברש"י ובריטב"א] **אומר**:

כל אותו היום שהיו בספינה, **ישבו ודנו בדבר הלכה**.

אמש [לערב] **הכריע אחי אבא** דהיינו רבי יהושע: **הלכה כרבן גמליאל בספינה**, והלכה **כרבי עקיבא בדיר וסהר**.

ומדאמר "הלכה" כרבן גמליאל, בספינה, מוכח דרבי עקיבא פליג עליה, ולא בחומרא בעלמא הוא דפליגי.

הסיכום העולה מן הסוגיא בביאור המשנה **לפי השיטות שנתבארו כאן**:

דילמא עמדה הספינה בשעת הליכתן, ולא אדעתייהו [מהרש"א, וכן הוא בריטב"א. ודלא כמהרש"ל], ונמצא שיצאו חוץ לארבע אמותיהם.

אלא אי אמרת דבמהלכת **פליגי** רבי יהושע ורבי עקיבא, ואסרי, **מאי האי דקתני "רצו להחמיר"**, והרי **איסורא הוא** ולא חומרא? ¹⁶

אמר רב אשי:

מתניתין נמי דיקא כרבה דבעמדה פליגי, ודלא כרבי זירא דבעמדה כולי עלמא לא פליגי דאינו מהלך את כולה:

דקתני במשנתנו **ספינה דומיא דדיר וסהר**, **מה דיר וסהר דקביעי** ואינן מהלכין, **אף ספינה נמי, דקביעא** ולא מהלכת¹⁷.

אמר תמה ליה **רב אחא בריה דרבא לרב אשי**, עלה דאמרי רב ושמאל לעיל "**הלכתא כרבן גמליאל בספינה**":

"**הלכתא**" **מכלל דפליגי** בספינה רבי יהושע ורבי אליעזר?! **הא מנין לה**, דילמא בספינה לא נחלקו כלל, דהכי משמע פשטא דמשנה

דאדרבה, לרבה לכולי עלמא מותר במהלכת, מטעמא דרבי זירא.

16. כתבו התוספות: דרבי זירא סבר: דרצו לעשות כשיטתם, ולא משום חומרא, וראה עוד שם. ובריטב"א כתב באופן אחר.

17. דברי הגמרא צריכין ביאור, שהרי לא הוזכר ספינה במשנה אלא במעשה, והמעשה באמת לא היה בספינה קבועה אלא במהלכת, שהרי לפיכך לא אסרו רבי יהושע ורבי עקיבא מדינא, אלא מתוך חומרא, וכדאמרינן לעיל לדעת רבה, ואם

כן, מאי קאמר?!

והביאור — על פי גאון יעקב והרש"ש — דהכי קאמר: דלרבה, הלוא יסוד הדבר שאלו החמירו ואלו לא החמירו בספינה מהלכת, הוא משום דפליגי בספינה קבועה ועומדת דומיא דדיר וסהר. שהחמירים סברי דבעמדה אסור מדינא, והחמירו אף במהלכת מחשש דילמא עמדה; והמקילים במהלכת סברי דאפילו עמדה שרי, ואין טעם להחמיר במהלכת. אבל לרבי זירא היא פלוגתא חדשה בספינה מהלכת שאינה קבועה, ואם כן מה ענין ספינה לדיר וסהר.

א. דעת רבה:

בדיר וסרה: אינו מהלך את כולה.

דיר וסרה: לרבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה הוי כארבע אמות, אף שלא שבת בהן מבעוד יום, דכיון שבלאו הכי אין לו אלא ארבע אמות, הקילו. ולרבי יהושע ורבי עקיבא: כיון דלא שבת בהן מבעוד יום אינן כארבע אמות.

בספינה עומדת: מהלך את כולה מפני ששבת בהן מבעוד יום [ולא כרבן גמליאל שהיה מתיר אפילו לא שבת בהן מבעוד יום, ולא כרבי עקיבא שאוסר אפילו שבת בהן. והכי סבירא ליה לרבי יהושע אחר שהכריע, וכן פסקו רב ושמואל.

ספינה עומדת: לרבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה הוי כארבע אמות. ולרבי עקיבא אינו כארבע אמות, ואף ששבתו בהן מבעוד יום. [ובטעם הדבר נחלקו הראשונים:

בספינה מהלכת: למאי דפסקינן, אין מקום לחומרא, שהרי אילו עמדה מותר. [וצריך לומר שרבי יהושע החמיר קודם שהכריע שבעמדה מותר, שהרי רק לערב הכריע. וכן כתב בחזון איש סימן ק"ט סקי"ג לדעת רבי זירא].

לדעת תוספות: מפני שהמחיצות להבריח מים עשויות.

ב. דעת רבי זירא:

דיר וסרה: פלוגתת התנאים, וכדעת רבה.

ולדעת הרשב"א והריטב"א: מפני שנכנס בספינה על דעת ליצא חוץ לתחומו ו"מכיון דנפקא מתחומו בטל דינא דמעיקרא, והוי כאילו לא שבת שם". וראה עוד ברשב"א ביאור אחר. ולפי הרשב"א והריטב"א, טעמא דרבן גמליאל משום דלשיטתו אזיל דלא בעינן מחיצות ששבת בהן. ולדעת תוספות, רבן גמליאל פליג אסברת מחיצות להבריח מים עשויות, ואינו דוקא לשיטתו, שהרי במחיצות אלו שבת, ולכולי עלמא הוי כארבע אמות. ומרש"י במשנה נראה בהדיא דרבן גמליאל לשיטתו, ועל כרחק דלא כהתוספות].

ספינה עומדת: לכולי עלמא אין לו אלא ארבע אמות, כיון שמחיצותיה להבריח מים עשויות.

ספינה מהלכת: לרבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה, מהלך את כולה מפני שמהלכת. ולרבי עקיבא אינו מהלך את כולה, ומשום דלא סבירא ליה במהלכת סברת "הואיל וספינה נוטלתו מסוף ארבע וכו'", ואי משום מחיצות, הרי להבריח מים עשויות.

פסק הלכה:

בדיר וסרה: אינו מהלך את כולה.

ספינה מהלכת: לכולי עלמא מעיקר הדין מהלך את כולה, אלא שרבי עקיבא מחמיר מכח ספק דילמא עמדה שלשיטתו אסור, ורבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה, שאף בעמדה מתירים, לא החמירו.

בספינה עומדת: אינו מהלך את כולה.

בספינה מהלכת מהלך את כולה. [וזהו היא

פסק הלכה:

דעתו של רבי יהושע, אלא שמתחלה נסתפק].

בעי רב חנניא: האם יש איסור תחומין למעלה מעשרה טפחים, או אין איסור תחומין למעלה מעשרה טפחים, וכדמפרש הגמרא ואזיל.

ומפרשין לאיבעיין: אם היה עמוד גבוה עשרה טפחים ורחב ארבעה טפחים, וסוף התחום באמצעו, לא תיבעי לך שיהיה מותר לעלות על ראשו ולילך על גביו חוץ לתחום מפני שהוא למעלה מעשרה. ומשום, דהעמוד ארעא סמיכתא היא, כלומר: כיון שנוח הוא להילוך, "הילוך מעליא הוא" ואסור לילך חוץ לתחום, [רש"י].

כי תיבעי לך:

א. בעמוד גבוה עשרה טפחים ואינו רחב ארבעה שטוף התחום באמצעו, דכיון "דלא ניחא תשמישתיה" [רש"י, כלומר: שאינו נוח להילוך], מיבעי לך אם מותר לעלות על ראשו ולצאת על גביו [או מעמוד לעמוד, ריטב"א] חוץ לתחום.

ב. אי נמי תיבעי לך, היכא דקאזיל למעלה מעשרה בקפיצה על ידי שם.

בהני תרווייהו הוא דמיבעיא לך מי הוי הילוך או לא [רש"י. וביארו אחרונים דברי רש"י, שדוקא לצאת חוץ לתחום למעלה מעשרה כיון שאינו "מקום הילוך", בהא הוא דמיבעיא לך. אבל למטה מעשרה אף שלא יצא חוץ לתחומו כדרך הילוך, כיון שתוך עשרה הוא לקרקע שהיא מקום הילוך כאילו יצא חוץ לתחומו על הקרקע, דעד עשרה רשות אחת היא, ולמעלה מעשרה רשות אחרת היא].

(לישנא אחרינא: בספינה — שסתמא מהלכת היא למעלה מעשרה, ואינה נחה ודמי לקפיצה באויר — מאי? רש"י לא גרס לה, וכמו שכתב בגאון יעקב).

אמר רב הושעיא: תא שמע ממשנתנו: מעשה שבאו מפלנדרסין והפליגה ספינתם ביב, רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה הלכו את כולה, רבי יהושע ורבי עקיבא לא זזו מארבע אמות שרצו להחמיר על עצמן.

אי אמרת בשלמא יש תחומין למעלה מעשרה, משום הכי רצו להחמיר.

אלא אי אמרת אין תחומין למעלה מעשרה, אמאי רצו להחמיר, והא "סתם ספינה למעלה מעשרה מהלכת ואינה נחה, ודמי לקפיצה באויר" [רש"י] וילכו בה כמה שירצו?!

ודחינן: כדאמר ומשני רבא — בסמוך, על המעשה שבסיפא דמתניתין — דמיירי במהלכת הספינה ברקק [מקום שהוא בשפת הנהר שאינו גבוה עשרה, ריטב"א], הכא נמי איכא לשנויי דמעשה זה במהלכת ברקק היה, דכיון שלמטה מעשרה היא גוששת, יש בה איסור תחומין.

תא שמע מסיפא דמתניתין דידן: פעם אחת לא נכנסו לנמל עד שחשיכה, אמרו לו לרבן גמליאל מה אנו לירד? אמר להם: מותרים אתם, שכבר הייתי מסתכל והיינו בתוך התחום עד שלא חשיכה.

אי אמרת בשלמא יש תחומין למעלה מעשרה, ונמצא שבכניסת שבת כשהיו בספינה קנו שביתה במקום שהיו, ותלוי התירם בהימצאותם קודם חשיכה בתוך

התחום, שפיר.

אלא אי אמרת אין תחומין למעלה מעשרה, נמצא שכל זמן שהן בספינה שהיא למעלה מעשרה לא קנו שביתה, ורק כשבאים לתוך עשרה קונים הם שביתה [ואפילו באמצע שבת], ואם כן, למה ליה לרבן גמליאל למימר "היינו בתוך התחום", **כי לא היינו בתוך התחום מאי הוי,** והרי עכשיו שירדו יקנו שביתה במקומם, והרי הם כבני העיר [על פי ריטב"א]?

אמר דחי רבא: במהלכת הספינה מכניסת השבת ברקק, ושפיר נסתפקו אם קנו שביתה חוץ לתחום.

תא שמע: מהני שב שמעתא [שבע שמועות, והן שבע טריפות ונזכרו בחולין דף מב., מאירי] **דאיתאמרן בצפרא בשבתא** [שנאמרו בבוקרו של שבת] **קמיה דרב חפרא בסורא, ובהדי פניא בשבתא** [ולפנות ערב של אותה שבת] נאמרו על ידי אותו אומר

[שהלך בקפיצה, ר"ח], **קמיה (דרבא) (דרבה) בפומבדיתא** שהיא חוץ לתחומה של סורא.

והרי מאן הוא **דאמרינהו** ויצא חוץ לתחום, **לאו אליהו הנביא** — שחייב בשמירת שבת — **אמרינהו! אלמא, אין תחומין למעלה מעשרה ולפיכך הותר** לאליהו לצאת חוץ לתחומה של סורא, על ידי קפיצה למעלה מעשרה. [נתבאר על פי המאירי]¹⁸.

ודחינן: **לא** אליהו שחייב בשמירת שבת אמרן, **דלמא יוסף שיזא** שאינו חייב בשמירת שבת, **אמרינהו**¹⁹.

תא שמע לפשוט הבעיא אם יש תחומין למעלה מעשרה:

האומר: **הריני נזיר ביום שמישיח בן דוד בא, מותר לשתות יין בשבתות ובימים טובים,** ומשום שאין לו לחוש שיבוא אותו יום, וכדמפרש ואזיל²⁰.

18. בשו"ת חתם סופר ח"ו סימן צ"ח הבין באופן אחר, שמגוף ביאת אליהו משמיא, מוכיחא הגמרא.

וראה עוד שם, שביאר: שאליהו פעמים מלאך פעמים אדם; ואמנם אינו יכול לבוא כמלאך להורות הלכה, שהרי "לא בשמים היא". וכיון שבא להורות הלכה, כאדם הוא בא, וחייב בשמירת שבת.

אך במאירי כתב, שאין הכוונה לאליהו הנביא. אלא שהמשילו את המגיד לאליהו "על דמיון תנועת העופפות".

ובאור זרוע הלכות עירובין [קמ"ז] כתב, דהכוונה לאליהו, שהיה רגיל ליכנס בבתי מדרשות בשעה שעוסקין בתורה.

19. ראה באור זרוע שם, שהוכיח מכאן שהשדים אינם שומרים שבת. ובשם מורו ה"ר יהודה חסיד הביא לדחות, שכוונת הגמרא שהיה מדבר שד שבסורא עם שד שבפומבדיתא "דרך לוח חלול וארוך, ולעולם שדים מנטרי תורה שבעל פה". והאור זרוע דחה, דאם כן נימא שאליהו אמרו כן לתלמידו, ולא יצא חוץ לתחום.

20. בראש השנה [דף יא:]: נחלקו תנאים אם בתשרי עתידים ליגאל, [דהכא כתיב: תקעו בחודש "שופר", והתם כתיב: ביום ההוא יתקע "בשופר" גדול], או בניסן עתידים ליגאל, [דאמר קרא "ליל שמורים" ליל המשומר ובא מששת ימי בראשית].

והקשה שם הטורי אבן: שיהיה הנודר "ביום